Матюха М.М. **УДК 657.37**

СИСТЕМНІ ЗАСАДИ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ

Актуальність роботи. Роль інформації у сучасному діловому світі безперервно зростає, змінюється цінність та значимість інформаційного поля для прийняття ефективних рішень. У підприємницькій діяльності від якості економічної інформації залежить діловий успіх, який втілюється як прибуток та зростання капіталу суб'єкта господарювання. Для ухвалення інвестиційних рішень, сприяння раціонального використання засобів та предметів праці, задоволення соціальних потреб працівників, вибору клієнтів, постачальників, інших ділових партнерів, необхідна повнота і достовірність інформації. Наявна регламентована система звітності, як основа прийняття рішень стає недостатньою для задоволення всезростаючих, розширених, різновекторних інформаційних потреб управлінського складу підприємства. Актуальним питанням для сучасних підприємств залишається доповнення, розшифровка, пояснення показників фінансової, податкової, статистичної звітності не стандартизованою, створеною та представленою на замовлення в залежності від обставин узагальненою формою інформації різним користувачам. Саме такою пріоритетною ланкою, на яку слід сьогодні звернути увагу підприємницьким структурам, є управлінська звітність.

Постановка проблеми. Сфера управлінської звітності з наукової точки зору є малодослідженим питанням, що у першу чергу пов'язано із специфікою її формування та застосування тільки внутрішньогосподарському рівні. Своєрідним дайджестом вітчизняних досліджень, присвячених різноманітним підходам до формування управлінської звітності є праці таких вчених як Нападовської Л.В.[1], Сопка В.В. [2], Пантелеєва В.П. [3], Петренко С.М. [4] та інших. Зокрема у дослідженнях в основному розкриваються основні моменти прикладного характеру управлінської звітності окремого підприємства, відсутні узагальнення та теоретичні підходи до формування управлінської звітності. Але значення управлінської звітності при досягненні мети діяльності підприємства стає переконливим аргументом для проведення масштабних досліджень у даній сфері в умовах застосування сучасних інформаційних технологій. У першу чергу потребує формування наукових положень методологічного характеру щодо управлінської звітності. Саме методологічні засади дають змогу сформувати особливості пізнання процесів, встановлення теоретичних узагальнень, принципів, а також методів формування управлінської звітності.

Предметом дослідження стала методологічна основа управлінської звітності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Об'єктом дослідження є процес визначення методології управлінської звітності на сучасному рівні розвитку інформаційних потоків.

Метою роботи є обґрунтування методологічних засад формування управлінської звітності на вітчизняному рівні. Для досягнення мети будуть вирішені такі **завдання**: розглянути методологічні основи управлінської звітності, дослідити основні методи формування управлінської звітності, розглядати методологічні основи формування управлінської звітності через призму використання інформаційних технологій.

Вирішення проблеми. Вивчення методології формування управлінської звітності включає поняття і методичні прийоми, сфери їх застосування, обґрунтованості результатів, осмислення досягнень з точки зору загальнонаукового процесу. Поняття методології вивчається філософією і трактується система принципів і засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему. Тривалий час система принципів, якою керувалися люди, не усвідомлювалася в явній формі. Проте поступово виокремилася в спеціальний предмет пізнання і закріпилась як система соціально апробованих правил і нормативів теоретичної і практичної діяльності [5 с. 85].

Загальновідомо, що методологічні прийоми дослідження ґрунтуються на загальнонаукових методах та конкретно-емпіричних прийомах.

Загальнонаукові методи тісно пов'язані із філософським аспектами розвитку науки, наукових досліджень, які сформовані людством є прийнятними, ґрунтовними та використовуються у сферах наукової діяльності для встановлення істини. До цих методів відносять: аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, аналогію і моделювання, абстрагування і конкретизацію. Управлінська звітність ґрунтується на об'єктивних законах розвитку економічної думки, теорії бухгалтерського обліку і є динамічним об'єктом системи знань суб'єктів мікроекономіки.

На основі загальнонаукових методів ґрунтуються специфічні методи, які характерні для окремого поля дослідження чи носять прикладний характер – це емпіричні методичні прийоми.

Оскільки звітність базується на облікових даних то серед емпіричних методів слід враховувати методи бухгалтерського обліку – документалістики, двоїстості, органоліптичні. В окрему групу виділяють балансово-звітні методи, до яких відносять балансове узагальнення господарської діяльності, звітне узагальнення господарської діяльності [6 с. 54]. Саме ці традиційні балансо-звітні методи мають бути основою для формування методологічних підходів формування управлінської звітності на основі обліку. Поясненням цього, є той факт, що управлінська звітність має будуватися на одній теоретичній основі, щоб бути зрозумілою фахівцям різного профілю, які будуть формувати вимоги, складати форми представлення та користуватися ними.

Не менш важливим, при формуванні управлінської звітності є дотримання основних елементів методу управлінського обліку. Професор Нападовська Л.В. згрупувала основні елементи методу управлінського обліку у групи: 1). Планування та контролю, 2). Бухгалтерського обліку, 3). Економічного аналізу, 4). Прийняття управлінських рішень [7 с. 22-26]. Саме управлінський облік є основою для побудови управлінської звітності. Тому при її формуванні необхідно враховувати методологічні основи суміжних сфер управлінської діяльності.

На вітчизняному рівні узагальнення даних обліку є регламентованим, що також впливає на систематизацію внутрішньої інформації підприємства. У нормативно-законодавчій базі України відсутнє однозначне визначення а отже, і підходи до формування управлінської звітності, яка ототожнюється із внутрішньою звітністю. Для різних установ організацій характерні різні тлумачення та підходи до визначення управлінської звітності. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік - процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень;

внутрішньогосподарський (управлінський) облік - система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [8 ст. 1.].

Безпосередньо нормативне тлумачення пов'язане із банківськими структурами визначає, що управлінська звітність - це звітність про стан та результати діяльності банку, яка використовується керівником (Правлінням банку) для планування, контролю та прийняття відповідних управлінських і економічних рішень. Метою управлінської звітності є надання можливості оперативно управляти банківськими ресурсами та оцінювати ризики [9].

Характеризуючи нормативну базу науковці відмічають, що методологічно і організаційно звітність є невід'ємною складовою системи бухгалтерського обліку, що виникає на завершальному етапі облікового процесу, забезпечує методологічну єдність показників, які в ній відображаються з даними первинної документації та обліковими реєстрами [10 с. 11]. Також це свідчить, що нормативна база щодо регулювання обліку встановлює основні напрями формування звітності і зокрема управлінської в різних тематичних напрямках у відповідності до загальноприйнятних методологічних підходів та за потребами користувачів інформації.

Наступною групою методологічних підходів до формування управлінської звітності є комплексні підходи, які об'єднують різні методи наукових досліджень. Група комплексних методів об'єднує математичні методи (комбінаторику), ситуаційне моделювання, типологію, графічне моделювання, методи дослідження інформаційних потоків, які саме можуть застосувати для управлінської звітності.

Для методологічного забезпечення формування управлінської звітності у більш повній мірі характерно використовувати системологію. «…системна методологія – удосконалена сукупність методів вивчення властивостей різноманітних класів систем і рішення системних задач, т. є. задач, що стосуються відносин у системах. Добра класифікація систем з точки зору відносин – ядро системної методології. Відповідним чином розроблена класифікація є основою для вичерпного опису та таксономії системних задач. Головна задача системної методології – представлення в розпорядження потенційних користувачів, що представляють різні дисципліни та предметні сфери, методів рішення всіх визначених типів системних задач.» [11 с. 17].

Відповідно системологію можна вважати основою прикладних методологічних підходів до формування управлінської звітності, яка складається за потребами (вимогами) різноманітних користувачів та поєднує різні напрями інформаційного забезпечення користувачів. Саме для управлінської звітності характерне використання математичних розрахунків, які характеризують підсистеми підприємства, проводиться прогнозування, вивчаються та контролюються відхилення у встановлених нормах.

Крім того, для ефективного використання показників управлінської звітності на підприємстві має бути створена певна система управлінської звітності, яка ґрунтується на певній логіці та поєднанні різних потреб користувачів. Виникає окрема група методологічного забезпечення управлінської звітності, яка передбачає узагальнення та представлення внутрішньої інформації. Одним із таких методів стосовно звітності є формат, як спосіб представлення та подачі даних. Формат - тип, структура звіту, що відповідає певному рівню, певній діяльності та користувачу інформації. Іншим методом є контроль якості показників звітності. Стосовно якості показників управлінської звітності, то вони мають відповідати принципам її побудови, подання – оперативності, впливу на кінцевий результат тощо.

Особливого значення на методологічні основи побудови управлінської звітності мають вплив нинішні інформаційні технології, які визначають форму та способи збору, накопичення, переробки та узагальнення внутрішньої інформації. Формування управлінської звітності має відповідати всім загальним методологічним підходам та враховувати специфіку складання довільних форм звітності в залежності від потреби та користувачів. У загальносистемному плані методологічні аспекти інформаційних систем управлінської звітності мають включати основні питання, що стосуються ефективного вирішення поставлених управлінських завдань, представлення інформації на паперових чи електронних носіях, повідомлення про відхилення від встановлених нормативів, та можливості формування довільних звітних відомостей за встановленими параметрами.

Висновки. Запропоновані обґрунтування до методології управлінської звітності виражаються через групи методологічних методів: загальнонаукових, емпіричних та системологічних. У практичній діяльності при складанні управлінської звітності необхідно використовувати системні методи оскільки управлінська

звітність на підприємстві має формувати цілісну систему елементів для задоволення потреб користувачів. Необхідно виділити окремі методи характерні для управлінської звітності зокрема це форма та контроль якості показників. Запропоновані методи тільки характерні при формуванні управлінської звітності. Сучасні методологічні елементи необхідно розглядати через призму інформаційних систем підприємства, без яких неможливо досягти цілей управлінської звітності.

Джерела та література:

1. Нападовська Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці : монографія / Л. В. Нападовська. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. – 224 с.
2. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с.
3. Пантелеєв В. П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація : монографія / В. П. Пантелеєв. – К. : ДП «Інформ.-анліт. Агентство», 2008. – 491 с.
4. Петренко С. М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю господарських систем : монографія / С. М. Петренко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2007. – 290 с.
5. Щерба С. П. Філософія / С. П. Щерба. – К. : Кондор, 2007. – 452 с.
6. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. / М. Т. Білуха. – К., 2000. – 692 с.
7. Нападовська Л. В. Управлінський облік : підруч. для вузів / Л. В. Нападовська. – 2-ге вид., доопрац. та доп. – К. : КНТЕУ, 2010. – 648 с.
8. Закон України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show.
9. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України Затверджено Постанова Правління Національного банку України 30.12.98 N 566 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0056-99
10. Верига Ю. А. Звітність підприємств : навч. посіб. / Ю. А. Верига, З. М. Левченко, І. Д. Ватуля. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 776 с.
11. Клир Дж. Системология. Автоматизация решения системных задач / Дж. Клир; пер. с англ. М. А. Зуева; под. ред. А. И. Горлина. – М. : Радио и свіязь, 1990. – 534 с.

Мезенцев О.М. **УДК 330.46**

МОДЕЛЮВАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ

І. Вступ. Розвиток світової економіки, торгівлі, засобів зв'язку і телекомунікацій, інформаційних технологій, процесів інтеграції національних економік у світову економічну систему, відміна валютних обмежень у багатьох країнах, у тому числі в Україні, привели до істотної зміни стану міжнародного валютного ринку.

Сучасний стан і тенденції розвитку міжнародного валютного ринку характеризуються стійким зростанням обсягів конверсійних операцій з іноземними валютами, скороченням часу поширення, обробки інформації і здійснення операцій на валютному ринку, що зробило його доступним для ширшого кола учасників ринку та найбільш ліквідним фінансовим ринком. Його поведінка стала більш динамічною з високою волатильністю курсів валют і відносно високочастотними коливаннями, стрімкими стрибкоподібними змінами, які визначаються як валютні кризи. Значним дестабілізуючим фактором є зростаюча частка спекулятивного капіталу, що призводить до небажаного розмежування між виробничим та фінансовим секторами економіки. У зв'язку з цим різко зросли значущість технологій управління валютними активами інвесторів та зацікавленість учасників ринку і дослідників різних країн у прогнозуванні критичних та кризових явищ на валютному ринку з метою прийняття раціональних рішень, що враховують його сучасний стан.

Серед наукових праць, присвячених даній проблемі, слід виділити ті, в яких розглядаються питання міждисциплінарних підходів до моделювання соціально-економічних процесів на світових валютних ринках. Проблемам, що досліджуються, присвячені наукові праці зарубіжних та вітчизняних авторів (Кейнса Д., Тоффлера Е., Кругмана П., Сороса Дж., Обстфельда М., Рейнхарт К., Петерса Е., Сорнетта Д., Красавіної Л., Кирєєва А., Барановського О., Гальчинського А., Гейця В., Грязнова А., Василика О., Даніча В., Жаліло Я.).

Разом з тим на особливу увагу заслуговує розвиток і апробація як традиційних, так і принципово нових економіко-математичних методів побудови індикаторів валютних криз, що й обумовлює актуальність дослідження моделей прогнозування кризових явищ на валютному ринку.

Аналіз літературних джерел щодо систематизації і класифікації валютних криз свідчить про те, що валютна система є важливим сектором світової фінансової системи. Вона є відносно консервативною і зміни, які неминуче будуть викликані поточною кризою, обов'язково мають як глобальні, так і регіональні валютні структури. Остання криза виявила принципові суперечності на кожному з цих рівнів. Тому, визначаючи логіку системних перетворень, важливо забезпечити комплексність змін. Відносно молодому ринку національної валюти в умовах зростання потоків спекулятивного капіталу, посилення глобалізаційних трендів притаманні кризові явища, зумовлені різноманітними економічними і неекономічними причинами. Вони мають як універсальні ознаки, так і національні особливості.